

POJISTITELNÁ A NEPOJISTITELNÁ ZEMĚDĚLSKÁ RIZIKA

INSURABLE AND NON-INSURABLE FARMING RISK

Marie Prášilová, Rudolf Zeipelt, Pavla Hošková

Anotace:

Farmáři jsou stále častěji konfrontováni s riziky, která nemohou ovlivnit. Existují účinné ochranné mechanismy. Mezi ně patří zemědělské pojištění, které je nejúčinnější a pro zavedení nejsnazší a nejrychlejší, dále systém podpor z veřejných prostředků a obtížně pojistitelná katastrofická rizika. Příspěvek analyzuje na základě dosažitelných údajů a informací vývoj situace v České republice a provádí též mezinárodní porovnání.

Klíčová slova:

zemědělské pojištění, rizika v zemědělství, pojistitelná a nepojistitelná rizika, podpora státu, mezinárodní porovnání pojistných rizik v zemědělství

Abstract:

Every more often farmers are confronted with risks that they cannot suppress. Efficient protective mechanisms exist. Among these it is the farming insurance which is the most efficient one and the easiest and fastest as far as introduction is concerned, then there is the system of State subsidies. Also there are hardly insurable catastrophic risks. The paper analyzes development of the situation in the Czech Republic, based on the available data and information and it offers an international comparison, too.

Keyword:

farming insurance, risks in agriculture, insurable and non-insurable risks, State support, international comparison of insurance risks in agriculture

V současné době se české pojišťovnictví vyvíjí uspokojivě a jako finanční nástroj eliminace negativních důsledků nahodilosti zaujímá ve společnosti specifické postavení. Zemědělské pojištění je však v jiné situaci. Vysoká rizikovost zemědělské výroby a nepříznivý vývoj škodního průběhu donutily dokonce některé pojišťovny opustit tento segment pojistného trhu. Ty, které zůstaly, zvýšily cenu pojistné ochrany a snížily rozsah krytých rizik. Tím se zemědělství podnikatelé dostaly do začarovaného kruhu, kdy jejich ohrožení je relativně vysoké, ale špatná ekonomická situace a výše pojistných sazeb je nutí zredukovat rozsah zemědělského pojištění na minimum.

CÍL A METODIKA

Cílem příspěvku je analyzovat na základě dosažitelných údajů a informací možnosti zemědělského pojištění vzhledem k pojistitelným a nepojistitelným rizikům v oblasti pěstování zemědělských plodin a chovu hospodářských zvířat. Součástí příspěvku je též mezinárodní srovnání.

Zemědělská rizika budou klasifikována podle parametrů klasifikace rizik v živočišné a rostlinné výrobě ve třech úrovních :

- úroveň 1: rizika pojistitelná na konkurenčním pojistném trhu,
- úroveň 2: katastrofická rizika pojistitelná při využití určitých pojistně technických

nástrojů (technické rezervy, zajištění)

- úroveň 3: katastrofická rizika obtížně pojistitelná nebo nepojistitelná (ledaže by vláda přijala nezbytná opatření).

Uvedená metodika byla použita pro přípravu dotazníku Výboru pro pojištění zemědělských rizik.

VÝSLEDKY

Zemědělské pojištění v ČR se v posledních letech stabilizovalo. Jeho úroveň a rozsah jsou však velmi nízké. Tabulka 1 ukazuje podíly jednotlivých pojišťoven se zemědělským pojištěním v letech 2000-2003. Z dostupných materiálů bylo zjištěno, že zvláště nízké procento propojištěnosti vykazuje rostlinná výroba. Z údajů roku 2003 lze odhadnout celkovou propojištěnost zemědělských plodin na 35%, z toho propojištěnost plodin na orné půdě byla 35,1%, chmelnic 66,6%, vinic 20,1% a sadů 23,3%. Propojištěnost hospodářských zvířat je odhadována až na 90%.

Pojistitelná a nepojistitelná rizika u plodin a zvířat se u jednotlivých pojišťoven liší. Všechny pojišťovny v ČR pojišťují u plodin riziko krupobití (úroveň 1), požár, vichřici, záplavu a povodeň (úroveň 1 a 2). Ostatní rizika nemusí vždy pojišťovny pojistit. K nepojistitelným rizikům (úroveň 3) u nás patří sucho, mokro, živočišní škůdci a snížení ceny produktu. Všechny pojišťovny přicházejí se spoluúčastí ve výši sjednané smlouvou. Velmi složitá situace je při pojištění rizik hospodářských zvířat u jednotlivých pojišťoven. Pojišťovny při krytí rizik spojených s nákazami taxativně vyjmenovávají konkrétní nákazy a ručí pouze za nemocná zvířata. Uvedená pojistitelná rizika lze rozšířit o další vyjmenovaná hromadná onemocnění infekčního nebo parazitárního onemocnění. Živelní rizika jsou u zvířat též pojistitelná (úroveň 2). K nepojistitelným rizikům u zvířat patří náklady na utracení a nucené porážky, odstranění kadáverů, zničení kontaminovaných krmiv, očista zařízení a technologie, výpadek produkce. Při krytí rizik v živočišné výrobě lze též dohodnout spoluúčast zemědělce.

Tabulka 1: Podíl jednotlivých pojišťoven se zemědělským pojištěním v letech 2000-2003

Pojišťovna	2000		2001		2002		2003	
	Předepsané pojistné v mil. Kč	% podíl na trhu	mil.Kč	%	mil.Kč	%	mil.Kč	%
KOOP	32,00	3,71	7,80	0,82	--	--	--	--
HVP	4,29	0,50	5,31	0,56	5,77	0,58	11,38	1,29
GP	13,40	1,56	21,76	2,28	31,30	3,15	64,33	7,03
ČP	716,82	83,20	770,54	80,88	789,33	79,50	723,95	79,07
ČSOBP	66,15	7,68	115,02	12,07	136,70	13,77	113,96	12,44
ČPP	0,60	0,07	--	--	--	--	--	--
PČS	28,30	3,28	32,32	3,39	29,80	3,00	1,94	0,21
Celkem	861,56	100,00	952,75	100,00	992,90	100,00	915,56	100,00

ZEMĚDĚLSKÉ POJIŠTĚNÍ V EVROPSKÉ UNII

V současné době neexistuje jednotný systém zemědělského pojištění v rámci Evropské unie. V podstatě každý členský stát má různý systém zemědělského pojištění. Tyto systémy by se mohly rozčlenit podle zainteresovanosti státu na zemědělském pojištění. K nejlépe fungujícím systémům pojištění v zemědělství patří systém španělský, portugalský a řecký.

Řecko má převážně veřejný systém, kde stát vybírá příspěvky formou veřejných pojišťovacích organizací, spravuje a organizačně zařizuje fungování programu zemědělského pojištění a garantuje pokrytí ztrát. Díky tomuto je role privátního pojišťovnictví značně omezena – nabízí produkty, které nejsou kryty veřejným systémem.

Produkty veřejného systému jsou povinné pojištění pro případ krupobití, mrazu, větrných bouří, záplav, sucha, povodní, sněhu, škod způsobených mořem, medvědy (celá úroda) a dalších určitých přírodních událostí a omezené množství nemocí zvířat. Soukromě jsou pojišťovány produkce, které nejsou kryty veřejným systémem a další krytí navrch produkce již pojištěné veřejným systémem. Pojistné ve veřejném systému je kalkulováno za farmu a ne na základě pravděpodobnosti rizika (3% z hrubé hodnoty úrody a 0,5% z hrubé hodnoty produkce zvířat), další zdroje příjmu jsou veřejné fondy, příjem z kapitálových investic. V případě soukromého pojištění je pojistné stanoveno na základě pravděpodobnosti rizika.

Španělsko a Portugalsko mají „státně-soukromý partnerský“ systém, kde hlavní roli hraje stát, poskytující jak dotace pojistného, tak zajištění. Soukromé pojišťovnictví je včleněno do systému a jeho úkolem je převážně administrativní zajištění celého programu a částečně krytí ztrát. V Portugalsku mezi nabízené produkty patří základní pojištění plodin pro případ ohně, blesku, exploze a krupobití, doplňkové pojištění pro případ mrazu, tornáda a sněhu, vše celé administrativně zajišťováno pojišťovacím průmyslem. Dále zde existuje fond ke krytí škod na úrodě způsobených velkými živelnými pohromami, z něhož jsou kryty škody mimo pojištění sklizně. Pojistné je dotováno státem se speciálním bonusem pro hromadné pojistné kontrakty více zemědělských podniků.

Španělsko má bohaté zkušenosti se zemědělským pojištěním. Současný systém existuje ve Španělsku již od roku 1978 a neustále se vyvíjí. Španělský systém nerozlišuje mezi zemědělskými riziky, které jsou pojistitelné soukromými institucemi, a mezi těmi, které nejsou takto pojistitelné díky tržnímu selhání. Všechna pojistitelná rizika jsou pojišťována v rámci soukromého pojištění. Na zdejším pojistném trhu jsou nabízeny 3 druhy pojistných smluv:

- pojistné smlouvy, které kryjí pouze určitý (jediný) druh rizika;
- pojistné smlouvy, které kryjí více druhů rizik;
- pojistné smlouvy, které nabízejí celkové pojištění všech rizik, které farmář není schopen sám ovlivnit.

Většina pojistných smluv je zaměřena na pojištění více druhů rizik. Pojistné smlouvy mohou být uzavírány jednotlivými zemědělci nebo celou skupinou zemědělců (v rámci spolupráce nebo profesních organizací). Zdejší systém nabízí 58 různých druhů pojištění plodin, 3 druhy pojištění zvířat a 5 druhů pojištění mořských kultur. Právě tento velký výběr je považován za hlavní důvod úspěchu programu, co se týká počtu zúčastněných. V roce 2000 se programu účastnilo zhruba 30% španělských producentů zemědělských komodit s 30% pojištěním úrody a 10% pojištěním produkce hospodářských zvířat.

Španělský systém zemědělského pojištění je založen na důležité spolupráci soukromého a státního sektoru. Zapojení do systému je pro zemědělce dobrovolné. Kromě kupujících pojištění zde hrají klíčovou roli ještě 3 organizace:

- ENESA (Entidad Estatal de Seguros Agrarios), organizace napojena na Ministerstvo zemědělství, rybolovu a potravy. Tato organizace má za úkol vytvořit roční plány pro zemědělské pojištění, stanovit technický rámec celého systému (výše dotací, termín nejpozdějšího sjednání pojištění,...) a poté provádí kontrolu dodržování stanovených pravidel. Kromě toho ENESA funguje jako arbitr pro všechny případy neshod;
- AGROSEGURO (Agrupación Española de Entidades Asegurados de los Seguros Agrarios Combinados) je sdružení 60 soukromých pojišťovacích ústavů, které spolupracují v systému spolupojištění. Jednotlivé pojišťovny sdílejí celkové riziko sjednané všemi členy za celý rok,
- CCS (Consorcio de Compensación de Seguros), je státní organizace se svými vlastními zdroji, která vystupuje na pojistném trhu jako zajišťovna (pod kontrolou Ministerstva hospodářství). Zajištění u CCS je povinné.

Itálie, Francie, Rakousko a Německo mají systém zemědělského pojištění, který je převážně na soukromé bázi. Výše uvedené země se ovšem značně liší v přístupu k dotacím

pojistného. Zatímco Německo nenabízí žádné dotace pojistného, Itálie naopak významně dotuje pojistné v zemědělském sektoru.

STÁTNÍ PODPORA V ČR

Od roku 2000 do roku 2003 podporoval stát rozvoj zemědělského pojištění pomocí dotačního titulu 8 – Nákazový fond a dotace zemědělského pojištění. Objem čerpání prostředků přímo pro zemědělské pojištění však byl vázán na další podmínky a čerpání. Tabulka 2 ukazuje čerpání podpůrného programu Ministerstva zemědělství ČR pro podporu zemědělského pojištění v letech 2001 až 2003.

Tabulka 2: Čerpání státní podpory na úhradu vynaložených nákladů na pojištění plodin v důsledku živelné pohromy a pojištění nákaz hospodářských zvířat v letech 2001 až 2003.

Ukazatel	Rok 2001	Rok 2002	2002/2001	Rok 2003
Pojištění plodin	Do 10 % nákladů	Do 10 % nákladů		Do 20 % nákladů
Počet žádostí	2204	2213	1,004	2168
Čerpáno v Kč	44170269,70	45976218	1,041	0
Pojištění nákaz hospodářských zvířat	Do 35 % nákladů	Do 20,4 % nákladů		Do 30 % nákladů
Počet žádostí	2614	2501	0,957	2405
Čerpáno v Kč	78787319,30	48853726	0,620	0

Od letošního roku opustilo Ministerstvo zemědělství ČR myšlenku přímé podpory zemědělského pojištění. Naopak Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s. vyhlásil zvláštní program „Podpora pojištění pro rok 2004“, který je určen zemědělcům na úhradu části nákladů spojených s pojištěním plodin a hospodářských zvířat pro případ nákazy a hromadných škod (úroveň 2). Jeho cílem je zpřístupnění pojistné ochrany širokému okruhu zemědělců a tím dosažení vyššího zajištění proti rizikům, která zemědělskou prvovýrobu nejvíce ohrožují. Výhodou titulu je pevně vymezený objem finančních prostředků, přičemž jejich čerpání není závislé na participaci na jiných programech.

DISKUSE

Farmáři často čelí ztrátám produkce vyplývající z nekontrolovatelných přírodních událostí. Čeští i evropští zemědělci využívají pro zajištění chodu hospodaření v případě nenadálých rizik zemědělské pojištění. Kromě toho vlády těchto zemí a specifické nástroje společné zemědělské politiky zemí EU poskytují důležitou podporu zemědělcům pro případ, že dojde k přírodní události za hranicí možné kontroly zemědělce. Současné zkušenosti ukazují, že vytváření zemědělských pojišťovacích schémat soukromými pojišťovnami je značně limitované. Ukazuje se, že nejúčinnější systém zemědělského pojištění v Evropě má Španělsko, Portugalsko a Řecko, kde na zemědělském pojištění participují zemědělci, pojišťovatelé a stát podle předem daných pravidel. Ve většině evropských zemích, včetně ČR, se ukazuje neschopnost současného pojišťovacího sektoru krýt všechna rizika, na která žádají zemědělci ochranu. Navíc se objevují nová rizika související se zodpovědností zemědělců vůči spotřebitelům, společnosti a životnímu prostředí.

ZÁVĚR

Zemědělství je vnímáno jako odvětví s nejvyšší mírou rizika. Nejistota, která provází zemědělskou výrobu, roste a bude se stále zvyšovat spolu s rozvojem činností souvisejících s rychle se otvírajícími novými trhy a dále pak s poznáváním potřeby environmentálních praktik. Lze říci, že čím se zemědělství stává výkonnějším, tím obsáhlejší a dokonalejší pojistný systém potřebují prvovýrobci k pokrytí škály rizik. Zemědělci by měli mít šanci

udržet si svůj příjem i v období nepříznivých klimatických podmínek, při výskytu nákaz a infekcí i při nepředvídatelných živelných událostech.

Každý prvovýrobce by měl uvažovat a co nejrychleji realizovat uzavření zemědělského pojištění na obvyklá rizika v dané oblasti. Neměl by spekulovat s nevyčerpáním pojistky. Příznivý škodní průběh je předpokladem přiznání bonusů pro další období. S ohledem na zahraniční zkušenosti se dá předpokládat, že farmáři vybavení odbornými znalostmi a zkušenostmi a objektivními informacemi o dlouhodobém chování přírodních živlů a ohnisek nákaz budou možná rizika rozkládat mezi sebe a pojišťovnu. Celému procesu se snaží napomáhat stát pomocí podpůrných programů.

Hlavním problémem v ČR je přetrvávající nízká propojištěnost plodin zejména u fyzických osob podnikajících v zemědělství. Výhodiskem z takové situace je ještě těsnější provázanost finančních nástrojů státu se strategií pojišťoven. V této souvislosti nelze opominout nutnost vhodné propagace všech forem zemědělského pojištění, vycházející mimo jiné ze zkušeností z živelných pohrom v posledních pěti letech.

Je nutné říci, že v dnešní době Evropská unie zatím neusiluje o harmonizaci zemědělského pojištění a nechává to na rozhodnutí jednotlivých členských zemí. Je však jasné, že se vstupem do Evropské unie si budou muset naši zemědělci přivykat velmi tvrdým podmínkám ekonomické soutěže. To rozhodně nebude lehké, a proto jsou právě zemědělské pojištění a státní dotace potenciálními finančními zdroji pro zemědělce. Tyto nové podpory by měly umožnit zemědělským podnikatelům dosáhnout na finanční podporu v případě událostí, které jsou za hranicí jejich možné kontroly.

Seznam použité literatury:

- 1) Prášilová, M., Zeipelt, R.: Možnosti zemědělského pojištění při snižování rizika v zemědělské prvovýrobě. Sborník z mezinárodní vědecké konference AP XII., PEF ČZU, Praha, 2003, ISBN 80-213-1056-1
- 2) Zeipelt, R., Prášilová, M., Hošková, P.: Úloha zemědělského pojištění jako důležitého faktoru konkurenční výhody a podnikatelské stability. Vnitřní grant PEF ČZU, Praha, 2003
- 3) Materiály České asociace pojišťoven, Ministerstva zemědělství ČR
- 4) Materiály z Výboru pro pojištění zemědělských rizik, Paříž, 2000 – 2003

Adresa autorů:

Ing. Marie Prášilová, CSc., Doc. Ing. Rudolf Zeipelt, CSc., Ing. Pavla Hošková
Katedra statistiky, Česká zemědělská univerzita v Praze, 165 21 Praha 6 – Suchbátka
prasilova@pef.czu.cz, zeipelt@pef.czu.cz, hoskova@pef.czu.cz